

Hrvatske filozofkinje

Tematski blok »Hrvatske filozofkinje« u ovom svesku časopisa *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* donosi četiri teksta posvećena trima hrvatskim filozofkinjama: Heleni Druskowitz, Elly Ebenspanger i Gordani Bosanac. Ovi su tekstovi nastali kao dio projekta »Hrvatske filozofkinje u europskom kontekstu« koji financira Hrvatska zaklada za znanost (UIP-2017-05-1763).

U posljednjih četrdesetak godina povijest filozofije postaje sve važniji predmet istraživanja onih koji se zanimaju za ulogu žena u filozofiji. Ovo se proučavanje klasičnog filozofskog kanona razgranalo u tri glavna smjera. Prvi je smjer usredotočen na analizu postojećeg kanona iz perspektive feminističkih filozofija. U svojem negativnom obliku ovaj smjer preuzima oblik očekivane kritike muške dominacije unutar filozofskog kanona, ukazujući pritom na mnoštvo derogativnih karakterizacija žena tijekom povijesti filozofije. U najradikalnijem obliku ovaj pristup argumentira da je cijela povijest filozofije krivo postavljena i da je upravo stoga predstavljena isključivo muškim predstavnicima. Drugi smjer nastoji razbiti mit o filozofiji kao disciplini u kojoj nema žena, ili barem nema važnih žena. Takve revizije povijesti filozofije idu za time da smještaju filozofkinje u kanon velikih filozofa i time ispunjavaju praznine koje su nastale njihovim zanemarivanjem u isključivo muškoj povijesti filozofije kako se ona danas većinom podučava na sveučilištima. Treći je smjer pretresanje filozofskog kanona u potrazi za muškim i ženskim anticipatorima sadašnjih feminističkih teorija: povjesničari filozofije ovoga smjera traže one teorije te filozofe i filozofkinje u prošlosti koji su najbliži i najrodniji sadašnjim feminističkim trendovima.

Spomenuti projekt »Hrvatske filozofkinje u europskom kontekstu« slijedi drugi smjer: projekt je usredotočen na to da se istraže, analiziraju i na kraju sintetički prouče životi i filozofske misli hrvatskih filozofkinja, nehrvatskih filozofkinja koje su živjele i djelovale u Hrvatskoj ili na neki drugi način bile vezane uz Hrvatsku kao i recepcija stranih filozofkinja u Hrvatskoj i hrvatskih filozofkinja u inozemstvu. U ovom bloku *Priloga* objavljuju se četiri teksta posvećena tome cilju.

Budući da tri filozofkinje o kojima je ovdje riječ nisu poznate široj javnosti, dobro bi ih bilo ukratko predstaviti. Helene Druskowitz rođena je kao Helena Maria Druschkovich (Drušković) 1856. godine u Hietzingu, predgrađu Beča, a danas 13. okrugu. Otac joj je bio imućni trgovac hrvatskoga porijekla. U Zürichu je doktorirala filozofiju tezom *Don Juan bei Lord Byron*. Time je

postala prva (ili druga) žena s njemačkog govornog područja koja je *lege artis* stekla doktorat iz filozofije i ujedno prva porijeklom Hrvatica s doktoratom.¹ Provodila je nemiran život, putujući od sveučilišta do sveučilišta u Njemačkoj, Francuskoj, Španjolskoj i Italiji. Osobito se bavila filozofijom Immanuela Kanta, Arthura Schopenhauera, Herberta Spencera i Eugena Dühringa. U Zürichu je 1884. godine upoznala Friedricha Nietzschea koji je snažno utjecao ne samo na njezin privatan život već i na njezinu filozofsku misao. Njezin početni entuzijizam Nietzscheovom filozofijom uskoro je zamijenjen ljutnjom i razočaranjem te je postala oštra kritičarka njegovih djela. Upravo na pozadini Nietzscheovih počesto mizogino obojenih stavova, Druskowitz formira svoju radikalnu feminističku poziciju koja kulminira u njezinu djelu *Pessimistische Kardinalsätze* iz 1905. godine. Ona u njemu prikazuje mračnu futurističku filozofsku distopiju u kojoj muškarci uništavaju svijet i fantazira o svijetu koji bi procvao ako bi bio naseljen samo ženama. Takvim radikalnim stavovima bila je više od 60 godina ispred svog vremena: tek šezdesetih godina prošlog stoljeća javlja se sličan radikalni feminizam, npr. *Society for Cutting Up Men* Valerie Jean Solanas iz 1967. godine. Druskowitz je doživjela vrhunac svog stvaralaštva osamdesetih i devedesetih godina 19. stoljeća koje je bilo vrlo burno razdoblje u razvoju zapadne i srednjoeuropske misli s obzirom na filozofske i kulturno-povijesne uvjete. Umrla je 1918. godine u psihijatrijskoj klinici Mauer-Öhling u Austriji. Od njezinih filozofskih djela treba spomenuti: *Moderne Versuche eines Religionsersatzes* (1886), *Wie ist Verantwortung und Zurechnung ohne Annahme der Willensfreiheit möglich?* (1887), *Zur neuen Lehre* (1888), *Eugen Dühring. Eine Studie zu seiner Würdigung* (1889), *Pessimistische Cardinalsätze: ein Vademekum für die freiesten Geister* (1905). Luka Boršić obradio je jedan značajan aspekt filozofskog djelovanja Helene Druskowitz, a to je njezin odnos s Friedrichom Nietzscheom. Ivana Skuhala Karasman napisala je tekst o njezinom shvaćanju slobode volje o kojem je Druskowitz pisala u svom djelu *Wie ist Verantwortung und Zurechnung ohne Annahme der Willensfreiheit möglich? Eine Untersuchung (Kako je moguća odgovornost i ubrojivost bez prihvaćanja slobode volje? Istraživanje)* koje je objavljeno 1887. godine.

Elly Ebenspanger rođena je 1904. godine u Zagrebu u židovskoj obitelji. Osnovnu školu kao i žensku realnu gimnaziju pohađala je u Zagrebu, a ispit zrelosti položila je 1922. godine. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu je 1926. godine apsolvirala grupu romanske filologije, a 1936. godine diplomirala je na istom fakultetu specijalnu filozofiju. Godine 1939. doktorirala je filozofiju

¹ Druskowitz je promovirana u doktoricu filozofije 1878. godine. Prije nje, 1875. godine, promovirana je Stefania Wolicka na istom sveučilištu, no *in absentia*. Možda bi najtočnije bilo reći da je Helene Druskowitz druga doktorica filozofije, no prva koja je *regularno* promovirana.

tezom *Problem slobode volje*. Kao Židovka bila je 1942. godine internirana u logor Loborgrad, a iste je godine umrla najvjerojatnije na putu za Auschwitz. Matko Gjurašin bavio se s razumijevanjem slobode volje kod Elly Ebenspanger koja je 1939. godine na Filozofskom fakultetu u Zagrebu obranila disertaciju naslovljenu *Problem slobode volje*.

Filozofkinja Gordana Bosanac rođena je 1936. godine u Varaždinu. Diplomirala je filozofiju i povijest umjetnosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a 1966. godine doktorirala je na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu tezom *Bitna svojstva informacije u samoupravljanju i njihova praktična verifikacija u okviru radne organizacije*. Radila je na Institutu za društveno upravljanje u Zagrebu, bila je redovita profesorica na Fakultetu za fizičku kulturu Sveučilišta u Zagrebu, a od 1986. godine radila je na Institutu za društvena istraživanja u Zagrebu. Predmet interesa su joj problematika odgoja i obrazovanja te feminizam. Filozofija utopije Gordane Bosanac predstavlja nezaobilazan element suvremenog promišljanja značenja utopijskog, utopističkog i ideološkog. *Visoko čelo – ogled o humanističkim perspektivama feminizma* (2010) ključno je feminističko djelo Gordane Bosanac u kojem ona, u filozofsko-esejističkoj maniri, promišlja suvremeni značaj feminizma, negirajući njegove potencijalno esencijalističke elemente i pozivajući na humanističke temelje ovog društvenog i teorijskog pokreta. Članak o Gordani Bosanac napisala je Ana Maskalan i u njemu se propituje pozitivan utjecaj ljutnje na filozofiju koja je usmjerenu ka kritici i promjeni postojećeg. Bosanac je do sada objavila tri knjige *Edukacijski izazov* (1975), *Utopija i inauguralni paradoks* (2005) i *Visoko čelo – ogled o humanističkim perspektivama feminizma* (2010).

Cilj nam je upoznati čitatelje s hrvatskim filozofkinjama i njihovim filozofskim stavovima. Nadamo se da će objavljeni članci pridonijeti sustavnijem istraživanju hrvatskih filozofkinja. Također se nadamo da će potaknuti zanimanje za još uvijek nedovoljno istražene hrvatske filozofkinje koje su djelovale od 16. stoljeća do današnjih dana.

Luka Boršić
Ivana Skuhala Karasman

